PREPOZIȚIA ÎN GRAIURILE MOLDOVENEŞTI INSULARE DIN SUD-ESTUL UCRAINEI

VICTORELA NEAGOE

La nivel dialectal, prepoziția – subsistem morfolexical cu implicații sintactice (prin obligativitatea ocurenței într-un grup căruia îi impune anumite caracteristici) – se distinge prin particularități de formă, de distribuție şi de semnificație, circumscrise diatopic.

Până la apariția contribuției semnate de Magdalena Vulpe ([1985] 2004), în care autoarea a demonstrat coincidența variantelor diatopice ale prepozițiilor *de*, *pe* (cele mai frecvente în enunț, prin vechime şi prin raporturile variate exprimate) şi ale compuselor lor, cu nucleele subdialectelor muntenesc, moldovenesc, bănățean şi crişean, spațiul acordat descrierii prepoziției în monografiile dialectale a fost foarte redus (uneori, simple informații).

În ultimii ani, studiile consacrate prepoziției, ocurente în trei zone marginale ale dacoromânei: subdialectul maramureşean (Vulpe ([1983] 2006, 62–76), graiurile de tip crişean, Ungaria (Marin 2005, 117–126) şi graiurile româneşti din Bulgaria (Neagoe 2005, 139–150), au pus în evidență prezența unor particularități de inventar, de formă şi altele, semantico-distribuționale (care probează o diferențiere dialectală) pentru fiecare arie discutată, cu toate că prepoziția prezintă stabilitate diacronică, pe tot parcursul evoluției limbii române, şi diferențe interdialectale slab marcate.

Observațiile din articolul de față se bazează pe materialul dialectal cules, prin înregistrare pe bandă de magnetofon, din 16 localități[1], dispersate în trei enclave lingvistice (malurile fluviului Bug, Bazinul Donețului şi regiunea caucaziană), întemeiate de moldovenii transplantați în secolul al XVIII-lea în stepa din sud-estul Ucrainei, în mediu aloglot slav[2].

[1] Anchetele s-au desfăşurat în localitățile: Alexandrovka (= A), Serbulovka (= S), Novogrigorievka (= Ng), Şcerbani (= Şci), Konstantinovka (= K), regiunea Nikolaev, Dikovka (= D), Gruzskoe (= G), Martânoşa (= M), Subottî (= Sb), regiunea Kirovograd, Voloşkoe (= V), regiunea Dnepropetrovsk, Bairak (= B), Novoignatievka (= N), regiunea Donețk, Troițkoe (= T), regiunea Lugansk, toate din Ucraina, Moldovanskoe (Md), Moldovanovka (Mn) şi Şabanovskoe (= Ş), regiunea Krasnodar din Federația Rusă.

Textele culese în localitățile A, D, G, V, B, T au fost publicate în volumul TD-*Nistru*, iar textele înregistrate în celelalte zece localități (S, Ng, Şci, K, M, Sb, N, Mn, Md, Ş) vor constitui obiectul celui de al doilea volum consacrat zonei, aflat în pregătire.

[2] Considerațiile istorice, demografice şi sociolingvistice care definesc evoluția şi situația actuală a idiomului din aceste zone au fost expuse în numeroase contribuții (cf. REB I–II; Pavel 1998; Neagoe 2002; TD–*Nistru*, XV–XXXVIII).

FD, XXXIV, Bucureşti, 2015, p. 77–96

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

PARTICULARITĂȚI DE INVENTAR

Inventarul cuprinde câteva prepoziții compuse, formate prin cumulul unor prepoziții cu valori asemănătoare, dintre care prima întăreşte valoarea celei de a doua. Cumulul de prepoziții diferite este atestat frecvent în textele de limbă veche.

cu de[3], în variație liberă cu prepoziția *cu,* în acelaşi enunț:

> [Umplu piroştile] ***cu*** *brânză. La mine căpre* [sunt]; ***cu di*** *capră, da la cinevaş* ***cu di*** *vacă* (A VIIc); *ş-apoi încălzăsc la noi* ***cu****... **de** vacă,* ***cu*** *zăr; da la a doia... podruhă* [prietenă], ***cu di*** *vişân, cu crăngi* (S VII); *tăț îmbla* ***cu de*** *aceste pânză; tăț* ***cu di*** *lână îmbla* (Ş VIIa);

de cu[4] (uneori, asociat cu un raport temporal), în alternanță cu prepoziția *cu*:

> *şăd fumeile la horbă* ***di cu*** *sară* (Sb VIIa); *el cosea* ***cu*** *cosarcile* [= cositoare mecanică], *nu!* ***cu*** [ɛ] ***di cu*** *caii; nu! cei*[a] ***cu*** *bărbat aceea* [k] *ceala* ***cu*** *ficior-su, ea iara ca când mai... mai bidovâi* [= sărmană], *de-aceea trebi capu s-aplece, să-i tacă lu cei*[a] *di...* ***di cu*** *ficior* (T VIIa); *arăm* ***de cu*** *toamnă pământu, îl grătim* (N VIII); *şî de spini* ***de cu*** *floarea albă* (Md VIIa).

cu după:

> *tat-a nost s-ducea* ***cu după*** *flăcăi* [la colindat] (Md VIIa);

la cu:

> *vărzări li zâcea* ***la cu*** *bostan* (Md VIIa);

cum de (exprimă o cantitate, o gradație), introducând un complement circumstanțial de relație:

> [Borşul] *ş-apoi pui sareş, îl prăbuiesc* [= încerc] ***cum de*** *sare* (N V);

Prepoziția a fost atestată pentru limba veche la Coresi (cf. DA s.v. *cum*, A, II, 2).

Prepozițiile comentate reflectă situații diferite: *de cu* s-a fixat în construcții temporale, componentele contaminându-se ca fiind convergente semantic: *m-am dus de noapte*; ~ ~ *cu noaptea în cap* > ~ ~ *de cu noapte*. Au autonomie deplină în loc. adv. create; *cu de* cu valoare referențială (*cu de vacă*) este condiționată de anticiparea numelui implicat, precedat de *cu*; *cu brânză... fac cu* [brânză] *de capră*. La fel *de cu* instrumental: *cosea cu cosarcile de cai, cu cai* > *de cu*.

Forma-tip a prepoziției exprimând „lipsa” este *făr de,* ca în majoritatea graiurilor conservatoare: Maramureş (Vulpe [1983] 2006, 63; TD–Bas., s.v., 451–452), vestul Banatului (cf. ALR, s.n., VI, h. 1831), graiurile transdanubiene (Neagoe 2005, 141), graiurile transnistrene (TD–Bas., s.v., 451–452):

> *o fumeie o fost* ***fâr di*** *simia* [= familie] (A VIId); [Cânepa] ***făr de*** *sământă* (G VIIa); *umbla* ***făr di*** *izmeni* (M VIIa); *tinda eara* ***făr di****... pod* (V VIIIa); ***făr di*** *dâns mai iuşor ujă* (B VII); ***făr de*** *mamă o trăit ei* (B Va); ***făr de*** *frecăți* [= tăiței], ***făr di*** *nică* (N V); *casâle iara pustâie, iera* ***făr di*** *uş,* ***făr di*** *fereste* (Md VIIa).

[3] Varianta *cu de* este înregistrată în graiurile din Bistrița-Năsăud (cf. TD-BN, 160 s.v.).

[4] Atestată la Dosoftei (cf. DA s.v. *cu*), prepoziția compusă *de cu* se mai păstrează în graiurile dacoromâne din nordul Bulgariei (Neagoe 2005, 141) şi sporadic în Muntenia (cf. DGS s.v.)

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

În variație liberă, a fost înregistrat, cu frecvență redusă, şi sinonimul *fără* :

fără *hazeain* [= stăpân] (A VIII); *că eu* ***fără*** *tat-am trăit* (V VII), ***fără*** *spice* (B Va).

Într-o singură localitate a fost notată, în variație liberă, şi varianta fonetică, inexplicabilă, *păr*, *pără* „fără”, omonimă cu *păr, pără* „până”:

eu cân d-amu am rămas sângură ***pără*** *bărbat şî la oamini mă duceam, făceam dimâncat la nuntă* (V VII).

PARTICULARITĂȚI FORMALE

Unele prepoziții se întâlnesc în variante fonetice arhaice, mai apropiate de etimon, iar altele în variante fonetice care se încadrează în normele specifice graiurilor moldovenești. Câteva variante facultative prezintă evoluții fonetice particulare, definitorii pentru comunitățile lingvistice izolate.

1.1. La fel ca în textele vechi (Densusianu, ILR, II, 69, 78, 257), şi ca în unele graiuri din Transilvania (cf. Puşcariu, LR II, 240), este ocurentă forma arhaică *den* (*dem*) „din”, cu [e] netrecut la [i], în variație liberă, cu *din* (*dim*):

[Casă] *făcea înainte* ***den*** *cerpic* (A VIII); ***dem*** *crăngi* (A VIII); *aist-o făcut...* ***den*** *acee... bisercă* (V VIIIa); [Soțul este] ***den*** *sat, el de-acolé* (B Va); ***den*** *umăr* (B Vb); *făciié* ***dem****…* *otrube* [= tăieturi de trunchiuri] (N V); ***den*** *ştenă* (Mn VIIIb).

Conservarea fonetismului *e* în *den* – reflex al unui stadiu precedent – în alternanță cu *i* – în graiurile insulare din sud-estul Ucrainei confirmă opiniile lui Sextil Puşcariu (1929, 780–781, nota 1) şi Andrei Avram (1990, 46–48).

A. Avram demonstrează convingător, din punct de vedere teoretic, că *den* – *din* reflectă două stadii de evoluție fonetică, păstrate în unele graiuri actuale, infirmând astfel aserțiunea lui Al. Rosetti (ILR, 493) în legătură cu menținerea grafiei cu *e*: *den*, prin tradiție, în textele de limbă veche.

1.2. Formele arhaice *pre*[5] „pe” şi *supre*[6] „spre” au fost înregistrate într-o singură localitate:

dacă eu ***pre*** *ea* [prietena] *am uitat-o* (T VIIa cf. A VIIb); [Copiii colindau] ***supre*** *Creaciun* (T VIIa, b; vezi *infra* distribuția).

1.3. Prepoziția *până* circulă în variantele *păr* (frecvent), *pără* şi, rar, în variație liberă, *păn(ă)*, în toate cele trei insule lingvistice (Bug, Donețk, Caucaz):

pără *ea n-o fost măritată o fost Iachimenco* (A VIIIa); [Cocoşul] *ăl fierbi* ***păr*** *cade tot ciolanu* [= carnea] (S VIIa); ***păr*** *fierb cartoafele,* dar ***pănă****-n sară cântă* (B Vb); ***pără****-n cinci n-am durmit* (N VII); *o trăit* ***pără****-m soroc* [= 1940] (Md VIIa); ***păr****-a vinit acoló* (Ş VIIa).

[5] Forma etimologică cu *-r-*, nedisimilat, a circulat până spre sfârşitul secolului al XVIII-lea (cf. Gheție *et alii* 1997, 344–345). În graiurile contemporane, forma etimologică *pră* (cu *-r-* dur) se conservă într-o arie a subdialectului bănățean (cf. NALR–Ban. I, h. 35; Tratat, 267) şi în dialectele sud-dunărene: ar. *pre*, mgl. *pri*, istr. *pre* (cf. Tratat, 464, 533, 579).

[6] Cu valoare temporală, *supre* circulă, punctual, în Maramureş (ALR II, s.n., VI, h. 1830, pct. 362; Vulpe [1985] 2006, 64) şi în Bistrița-Năsăud (ALRT II, pct. 219).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

Răspândirea formei cu rotacism[7] este atestată pe aproape întreg teritoriul Basarabiei şi în stânga Nistrului (cf. ALM I; 2, h. 311; Lăzărescu, Neagoe 1978, 115), rar în Moldova, în special în partea de est, precum şi în Munţii Apuseni (cf. ALR II, s.n., VI, h. 1834–1836, pct. 414, 537, 605 şi 95).

1.4. Forma arhaică *supt*, ocurentă din secolul al XVI-lea şi până în secolul al XIX-lea şi în variantele literare (cf. Gheţie *et alii* 1997, 344), se conservă în toate graiurile insulare. Au fost înregistrate, rar, variantele *sub*, *sup* (G VIIa, M VIIa, B Va) sau *su* (Md VIIb).

di ***supt*** *ochi* (Md VIII); ***supt*** *copac* (B Va).

Accidental, apare *supt* > *sâpt* (cu trecerea lui [u] > [î] ca în *am văz*[â]*t*, *am şaz*[ât]):

ş-pi ***sâpt*** *scârte s-ducea* (N V).

2.1. În majoritatea localităţilor, prepoziţia *cu* se rosteşte *cî*, în conformitate cu trecerea lui [u] la [î] în *b**â**cată, mă văz**â**tâ-mă*:

mirli ***cî*** *vo cîţvai oamini s... dohovoresc* [= cad de acord], *sî duc la mireasâ* [...] *da* ***cî*** *cai canejno* [= desigur] *s-ducea ş-o-aducea* ***cî*** *bricica* (N VII; cf. S VIIb, K VII, N V, V VIIIa, T VIIa).

În variaţie liberă, circulă varianta *că*:

şî pui acoló nu! ciolan ***că*** *ris* [= carne cu orez] *făceam aşa, ăl fierbeam risu şî ciolanu* (N V).

2.2. Prepoziţiile *de*, *pe* prezintă variantele *de, d9, di*; *pe, p9, pi*, deoarece închiderea lui [e] la [i] nu s-a realizat complet în aceste graiuri, ca în cele de tip moldovenesc (vezi Vulpe [1983] 2004, 300).

În raport de variaţie liberă, frecvent, au fost înregistrate cele două prepoziţii cu [e] păstrat intact sau cu un grad intermediar de închidere:

al scăldam ***de*** *daori* ***pi*** *zî* (T VIIa); ***de*** *aceasta pînă* [= pâine] *cociia,* dar ***di*** *cir* [= aluat]*,* ***di*** *fanină* (B Va); ***p9*** *oamen-,* dar ***pi*** *mulţ* (D VIIa); *aşa sat* ***de*** *mare nu putea* [...] *să-i rîdice* ***pi*** *tăţ o dată* (Md VIII).

Fonetismul [e] este bine reprezentat şi în elementele lexicale: *bune, laptele*, dar *s-a duci, ginerli* (B VII); *fratele, horbe,* dar *leaşâii, undi* (T VIIa) .

Rar, am înregistrat varianta facultativă *pă* în prepoziţia compusă *pe la*:

vara ***pă*** *la soare* (G VIIa).

2.3.1. Corespondenţa *pi (p9) – pin (pim) – piste (pisti, pist, pişte, pişti), pintru (pântru, puntru, pintre, pentre)* are caracter de lege fonetică, la fel ca în graiurile de tip moldovenesc, deşi variantele *pin*, *piste* şi *pintru* ale seriei se extind spre vestul dacoromânei (cf. Vulpe [1985] 2004, 305).

2.3.2. Prepoziţia *prin* apare, exclusiv, în forma disimilată *pin* (*pim*, v. *infra*):

zburătoriu a venit şî s-a pus ***pim*** *ogeac şî* ***pin*** *ogeac a întrat* (A VIII).

[7] În studiile de dialectologie, prezenţa lui *-r-*, în loc de *-n-*, în prepoziţia *până*, este explicată ca efect al rotacismului, fenomen atestat şi în Moldova în secolul al XVI-lea (Gheţie, Mareş 1974, 150; Gheţie 1975, 135). Andrei Avram (1990, 141–143) susţine că varianta cu *-r-*, ocurentă în graiurile moldoveneşti actuale, este „rezultatul unei disimilări produse prin fonetică sintactică”, deoarece Moldova, sudul Transilvaniei şi Oltenia nu ar fi fost incluse într-o arie rotacizantă veche.

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

2.3.3. *Peste* prezintă, pe de o parte, forme explicate prin închiderea lui [e] la [i], iar, pe de altă parte, forme în care grupul [st] > [şt]:

pisti *două, trii zâle* (S VIIa; cf. G VIIb, B Va, N V, Mn VII); *ujă* ***pist*** *vo stămână* (B Va); ***pişti***[8] *drum acoló esti mal* (M V; cf. S VIII, B Va, Md VIIa, Va).

2.3.4. Prepoziția *pentru* prezintă variantele facultative *pintru, pântru, puntru:*

pîntru vaci (A VIIc, rar); *puntru mini* (A VIIc, cf. A VIId, Sb VIIb) şi *pintre* (*pentre*, *printre*), (vezi pentru particularitățile de distribuție, *infra*).

3.1. O particularitate neatestată în alte arii dialectale o reprezintă ocurența variantelor fonetice facultative: *dim (dem)* „din”, *îm* „în” şi *pim (p*ə*m)* „prin”, necondiționate de fenomene de fonetică sintactică:

dim *tărâțe* (D VIIb); ***dim*** *ceala* (G VIIa); ***dim*** *trai,* ***dim*** *jâzni* (G VIIb); ***dim*** *altu sat,* ***dim*** *ceala,* ***dim*** *horod* [= oraş] (V VIIIa); ***dim****... Corsuni* (B VII); ***dim*** *celaş* (T VIIa); ***dim*** *Galbăna* (Md VIII); ***dim*** *chirpic* (Mn VIIIa); ***dim*** *cucoş* (Ş V; cf. A VIId, D VIII, VIIa, b, V, G VIII, VIIb, N VII, V); ***îm*** *tunel* (D VIIa); ***îm*** *ciobotî* (Sb VIIa), ***îm*** *şătconițe;* ***îm*** *castrule* (V VII), ***îm*** *ce* (B Va), ***îm*** *lapț* (N VIIa), ***îm*** *alb* (Md VIIb; cf. D VIIa, b, G VIIa, b, Sb VIIa, N VII, V VII, T VIIa, Md VIIb); ***pim*** *iț*e (D VIIc; cf. A VIIa, D VIIa, b, M V, T VIIa, Md VIIb); ***p*ə*m****..** iaşcice* [= lăzi] (B Va).

3.2. În variație liberă, în trei localități din zonele Donețk şi Caucaz, a fost înregistrată prepoziția *după* în variantele *depe, dipi, depă, dipă* şi *dupi*:

ne puneam ***dipi***[9] *masă şî apoi începeam a cânta* (V VIII), dar ***dupa*** *hleb* [= pâine] (V VIIIa); *o fost* ***depă*** *voina* [...] *toceş* [= tocino „exact”] *holod*. *Nu!* ***dipă*** *armie* (N VIII); ***dipă*** *vaci... am lucrat... îm polivaea* [= de stropit] *brihadă la deal* (N V); *s-pun* ***dipă*** *mesă* (N V); *s-o măritat* ***dipă*** *tata* (Md VIIb); *zîc „ce eu cúmătră m-oi duci să* [mă] *mărit* ***dupi*** *tini?”* (V VII).

Variante apropiate de cele înregistrate în zonă au fost atestate şi în documentele moldovenești din secolul al XVIII-lea (cf. Vasiliu 1983, 119), ceea ce ar pleda pentru vechimea inovației, tot aşa cum omonimia *dupe* „după” – *du pe* „de pe”, specifică graiurilor oltenești, reprezenta forma curentă în textele originale redactate în Oltenia din secolele al XVII-lea – al XIX-lea (cf. Vulpe [1985] 2004, 313, nota 35).

3.3.1. Prepoziția *lângă* prezintă variantele:

lingă*: într-o noapte... şâdea... omu ei în* [pi]*ceoare* ***lingă*** *patu ei* (G VIIa); *la dâns* ***lingă*** *casă esti fântâna* (T VIII; cf. A VIII, VIIa, c, d; S VIIb, D VIIa, G VIIa, b, Sb VIIa, V VIIIa, B Va, b, N VIIa, T VIII, VIIa, Md VIII, VIIa; cf. TD–Bas., s.v.);

[8] Varianta *pişti* este ocurentă pe malul drept al Prutului (cf. ALR II, s.n., VI, h. 1819, 1820, 1837, pct. 414, 520, 531, 537, 551) cât şi în sudul şi în centrul Transilvaniei (pct. 130, 141), unde trecerea grupului [st] la [şt] este semnalată şi în alte cuvinte (cf. Tratat, 371).

[9] ALR II, s.n., VI, h. 1817 a notat varianta *dipi uşă*, în extremitatea sudică a dialectului moldovenesc (pct. 605) şi în Bucovina (cf. Turculeț 1977–1978, 111).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

linga (rar): *o stat* ***linga*** *stolova* [= cantină] (S VIIb);
ligă (rar): *şădeam* ***ligă*** *dâns* (B Va);
îngă (rar): *ba, eram coló* ***îngă*** *mama,* ***la îngă*** *tata* (K VII, B VII), exemplu care confirmă convingător interpretarea formei printr-o analiză greşită a lui *lângă* din *la* + *îngă* (cf. DA s.v.; Puşcariu 1994, 192).

Inovația [î] > [i] apare, în aceste graiuri, şi în alte cuvinte atunci când vocala [î] este urmată de o consoană nazală, fenomen fonetic descris de Andrei Avram (2000, 25, nota 50) prin pierderea nazalității: *imblă, să imble* (V VIIIa, B Va, N VII), *imflă* (N VIII), *impăl* „umplu" (N V) şi *imă-sa* (V VII, B Va, b, N VII, T VIIa, b).

Forma *lingă* are curs şi în alte arii discontinue ale dacoromânei: în graiul din Țara Moților (ALRT, pct. 95), în graiurile nord-bucovinene (TD–Bas., 472), în subdialectul maramureşean (Tratat, 340; TD–Bas., 472), în unele graiuri transdanubiene (Neagoe 2005, 143), precum şi în dialectul aromân (cf. DDA s.v.), iar *îngă* este înregistrată punctual, atât în aria dacoromână de ocurență a lui *lingă* (şi în graiurile din Ungaria, cf. Marin 2005, 119), cât şi în dialectul meglenoromân, sub forma *ăngă* (Atanasov 2002, 24).

Variantele fonetice *lingă*, *îngă* răspândite în arii discontinue ale dacoromânei, cu precădere în zonele marginale, conservatoare, şi în cele două dialecte sud-dunărene menționate, dovedesc, prin noi atestări, posibilitatea apariției unei inovații, în mod independent, în puncte dispersate ale aceluiaşi idiom, la date diferite, ca urmare a aceloraşi tendințe interne care guvernează evoluția unei limbi.

3.3.2. În combinație cu *pe* auxiliar, compusul *pe lângă* a fost înregistrat rar, sub forma *pingă*:

[Vița-de-vie] *mai iest numa* ***pingă*** *casă* (N VIII).

Forma contrasă circulă în Maramureş (Vulpe 2006, 64; TD-Bas., 489), în jumătatea nordică a Transilvaniei şi în Crişana (ALR II s.n., VI, h. 1826; Tratat, 378), în nordul Banatului (ALRM s.n., IV, h. 1712, pct. 36), în graiurile din dreapta Dunării, precum şi în dialectele sud-dunărene, aromâna şi meglenoromâna (cf. Neagoe 2005, 143).

PARTICULARITĂȚI SEMANTICE ŞI DE DISTRIBUȚIE

Particularitățile distribuționale ale prepozițiilor, la nivel dialectal (determinate, în mare măsură, de context), sunt variate; unele dintre prepoziții continuă poziții şi sensuri arhaice, iar altele dezvoltă anumite evoluții interne care pot fi circumscrise geografic.

1. *a*

1.1. Prepoziția arhaică *a* „la" (< lat. *ad*) a fost înregistrată, cu sens local şi cu valoare temporală – în inferioritate numerică față de *la*, cu care se află într-un raport de coocurență – în insula românească constituită pe malul Bugului (A, S, G, M) şi în câte o localitate din zona Donețk (B) şi din Caucaz (Mn) (cf. Marin *et alii* 1998, 119).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

1.2. În majoritatea contextelor, prepoziția *a* introduce determinări locale exprimate, frecvent, prin pronumele personale de pers. 1 sg. şi pl., în acuzativ, rar prin pronume interogativ-relativ:

mama cocea-n cutioare, ***a*** *noi cutior o fost* (A VIIc); *am auzît de zburători de-aiştea tojă* [= de asemenea] ***a*** *noi cela, cum zâcea că nainti câ viedmi* [= vrăjitoare] (G VIIb); *care-o fost frați, surori* ***a***[10] *mini s-o-nsurat* (M VIIa); *şî* ***a*** *noi iesti corzână* [= paporniță] *de-aceea;* ***a*** *noi şî cutioare nu-s amu;* ***a*** *noi cuteor o fost; aşa şî* ***a*** *noi şî de Troițe* [se face]; ***a*** *noi cuteor o fost şî cociia acoló ea... de copii pită de aeasta; ea s-o cununat aiasta* ***a*** *mine* (B Vb); *nu! n-am ajuns noi la moldoveni,* ***a*** *noi ne-o-nvațat rusăşte de la-nceput şî păr la sfârşât a zăcea clas* (N VII); ***a*** *care-i cânle înainte a apuca-o* [turta] *aşee înainte s-o maritat* (G VIIa); *şî unde-amu aeasta voi pi mini mi-s... scrie-mă,* ***a*** *cini, undi eu îi grăi aeasta?* [!] (G VIIb);

ş-o mărs ***o*** *front* (prin asimilare la distanță: *o... a* > *o... o*) (S VIIa); *cum sâ zâce ea moldovnieşte? ş-****a*** *cutioru cela?* (G VIIa); *da* ***a*** *nunta... scotea căpătâieli* (M VIIa); [nuntaşii] *s-duc pi uliță, cântă* [ɛ] *p-****a*** *dugheană ii mai duc* [...] *pi... mama şi pe tata* (N VII); *lor li da pământu* ***a*** *arendâ* (Mn VIII).

1.3. Cu valoare temporală:

[Mă duc numai] *„****a*** *zîuâ" zâce „eu noaptea" zâci „ni dai boh! şî moară"* [soacra], *zâci „eu ş-fîu vinovatâ, eu nu vreu"* (A VIIc).

Cu toate că textele de limbă veche dovedesc restrângerea funcțiilor primitive ale prepoziției *a* „la", încă din secolul al XVI-lea (cf. Densusianu, ILR, II, 254; Gheție *et alii*, 1997, 143, 345), înregistrările recente numeroase în diferite arii ale tuturor subdialectelor dacoromâne[11], precum şi în dialectele aromân (cf. DDA s.v.) şi meglenoromân (DDM s.v.) atestă conservarea şi vitalitatea prepoziției la nivel dialectal, în alternanță cu *la*.

2. *de*

2.1. Sinonimă cu *din,* prepoziția *de* indică compoziția, materia sau o cantitate nedeterminată:

îi turna ***di*** *zăr de-acela* (S VIII); *aiasta e miniştergură* ***de*** *aceia pînză mai lată* (D VIIc); [se pregăteau] *aceie fricățăi...* ***di*** *fanina di cir şî tarîțâ; şî eu de-acoló pui* ***di*** *ieste frunț* [= frunze de ceapă] (B Va); *nu! eu*

[10] După modelul limbii ruse, formele adjectivului posesiv *meu*, *mea* sunt frecvent înlocuite prin pronumele personal în acuzativ precedat de *la.*

[11] În Muntenia (Neagoe 1975, 144–145; DGS s.v.), în graiurile dacoromâne transdanubiene (TD–Bulg., CII), în Banat (Tratat, 266), în graiurile crişene vorbite în Ungaria (TD–Ung., XCIX; Marin 2005, 118), în Maramureşul de la sud şi de la nord de Tisa (cf. Vulpe [1983] 2006, 66; Tratat, 340; TD–Bas. s.v.), în Sălaj (Tratat, 378), în Năsăud (TD–BN s.v.; Tratat, 378), precum şi în nordul Bucovinei şi în regiunea din stânga Nistrului (TD–Bas., s.v.).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

cân fac printre mine, fac şî ***de*** *patru turte* (N VII); ***de*** *ciolan nu facem colbas* [= cârnați] (N V); *da amu nu-i* ***di*** *celea* (Mn VII).

În acelaşi enunț, *di* alternează cu *din*:

[Leşie] *po moimo făcea* ***di*** *hrişcâ. Nu! ştototo* [= ceva] ***din*** *hrişcâ ori* ***din*** *ceanuşă* (G VIIa).

2.2. Introduce atributul partitiv, ca în limba veche, fiind sinonim cu „dintre” (cf. DA s.v.; Densusianu, ILR II, 256):

de-amu nu-s oamini ***di*** *ceie di ştiu conăcăriie* [= orații] (A VIIa); *daca ei*, [u]*je o murit, ujă* ***di*** *cei bătrâni* (T VIIb); *sânt* ***di*** *cei de... cer „dă-ne-o ceáva!”...* (B Va).

2.3. Introduce un complement indirect, uneori, cu nuanță de relație, având sensul „despre” (cf. Rosetti, ILR, 555):

ieu [!] *încî* ***de*** *asta v-oi spune* [...] *vidme* [= vrăjitoare] *di-aceia di îmblâ şî mulge vaci* (A VIIa); *mama a fost în ocerdie* [= la coadă]*, era greu* ***de-a*** *terfelor* [= în privința textilelor] (A VIId); ***di****...* ***di*** *zburatori eu am ştiut,* [ne] *dai boh!, da la o fumeie o-mblat păr l-o ucis oameni* (D VIIb); ***di*** *balabuce* [= turtițe] *eu ştiu că ea* [= mama] *mi-o spus* (G VIIa); *eu-s spun* ***di*** *urzal-aşa* (M VIIa); *da nu graie* ***di*** *moarte, nu grăie nicăduh* [= absolut nimic] (B Vb); *la ce să vă mai spui* ***di*** *stanoc* [= război de țesut] (N VII).

2.4. În relație cu verbul *a gândi*, prepoziția *de* „la” proiectează, indică, direcția gândului spre un punct de referință, construcție ocurentă şi în subdialectul maramureşean (cf. Vulpe [1983] 2006, 68):

la mine mi-o ucis copilu [...], *da eu plâng şî gândesc* ***de****...* ***de****...* ***de*** *copil. Nu! da... el ce* [ε] *zburatori, da el vine* (D VIIb).

2.5. Compatibilă cu exprimarea unui circumstanțial de loc, prepoziția *de* exprimă direcția şi punctul de contact în spațiu:

colo unu o murit ***di*** *marginea drumului colo cu tobâltocu* [= sacul]*-n spinare* (Md VIIa).

2.6. Exprimă poziția la suprafața unui obiect, fiind sinonimă cu *pe*:

[Ouăle vopsite pentru Paşte] *nu să ieu* ***de*** *mân, nu sâ ieu ş-apoi* ***de*** *mân. Aşa şî... şăd ele; nu sâ ieu* ***de*** *mână, poati şî li-i strâca, lî-i corăți-lâ, oul curat rămâne* (B Va).

2.7. La fel ca în limba veche şi ca în graiurile nordice şi vestice ale dacoromânei (Transilvania şi graiurile crişene din Ungaria, Maramureş şi Bucovina de nord, cf. TD–Ung., C; Vulpe 2006, 67; Marin *et alii* 1998, 119), verbul *a întreba* selectează prepoziția *de* cu sensul „pe”:

[Din ce cauză a murit tata] *noi nu-ntribam* ***de*** *mama* (B Va).

2.8. În construcția *am rămas de*, prepoziția este echivalentă cu *fără,* ca în limba veche:

am rămas aşa noi ***de*** *şcoală* (B Va).

2.9.1. Verbul *a mântui* „a termina”, specific subdialectului moldovenesc, se construieşte cu prepoziția *de,* introducând circumstanțialul de relație:

şî mântuim ***de*** *pită* (N VIIa).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

Într-o singură localitate, complementul de relație se realizează, după același verb, cu ajutorul prepoziției *din*, probabil, prin corupere din expr. *din partea* „în privința”:

m-am muntuit ***din*** *sănătate* (Sb VIIIa).

2.9.2. La fel ca în limba veche (cf. Sintaxa, 2007, 177), prepoziția *de* precedă substantive cu rol de complement circumstanțial de relație:

nu! noi n-am dus [= n-am suferit] ***de*** *holod* [= foamete] (B VII).

2.10. Introduce un complement cu funcție finală, indicând destinația unei acțiuni:

ş-apoi ujă făceam... ***di*** *pită* (N VIIa).

2.11.1. Echivalentă cu *pentru*, prepoziția *de* cumulează valoarea de destinație, interes, cu cea de scop:

pirahane [= plăcinte] *citoresc* [= întind foaia] *aşa ceva, nu! ca* ***di*** *colac, ş-apui tau; dacă* [este] ***de*** *mine tau găina, o spintec* (G VIIa); *instrumentala muzica* [moldovenească] *e mai grea* ***de*** *noi* (G VI); *de-amu, atuncea alegeai* ***di*** *fuioarli celea* (M VIIa); *spunea nu! ăsta* ***di*** *copii s-nu sî băluiască* [= să se răsfețe] *şî pi mama şî pi tata să asculti* (V VIIIa); *frunze rupem* ***di*** *capre* (B VIII); *şî cociiá acoló ea* [= mama]... ***de*** *copii, pită de-aesta* (B Va); *dac vrem s-facem, s-fiie murat el* ***de****-o bancă* [= borcan]*, tăiem acoló, al tai* ***de****-o bancă* (N V); *poluceam* [= primeam] *grău* ***di*** *toată pita* [= din toate cerealele: grâu, secară, etc.] (T VIIa); [Pătlăgelele] *ş-apoi îs bune, dulci, şî* ***de*** *borş bune, fierbeam mors* [= suc de roşii] (B Vb).

Același sens a fost atestat și în graiurile dacoromâne transdanubiene (Neagoe 2005, 144; cf. TD–Bulg., CVI).

2.11.2. *De* „pentru” exprimă un raport temporal:

di *iarnâ puneam patlagele-m putină* (B Vb); [Sucul de roşii] *ş-aceala, ujă* ***de*** *iarnă, el bun* (N V); [de] *cinci ore* [= ori] *în sobă puneam pită* ***de*** *zi* (N VII).

2.12. Cu sensul „în”, „într-”, prepoziția *de* exprimă pătrunderea în interiorul unui volum sau al unui spațiu continuu:

[Pe tătari] *i-o dat în Tămăşânca* ***de****-on hău şî toț s-o-necat* (Ş VIIa).

2.13. În sintagma *a dăuza* ***de*** *nuntă* (în componența căreia intră o formă aglutinată a numeralului ordinal), prepoziția este echivalentă cu *după*, indicând perioada în urma căreia se petrece ceremonia:

a dăuza ***de*** *nuntă fac tocmagi* [= tăiței] *cu găină* (B Vb), dar *a dăuza* ***după*** *Paşte* (Md VIII).

2.14. Relația de genitiv, exprimată cu ajutorul prepoziției *de,* este înregistrată rar în expresii pietrificate la fel ca în secolul al XVI-lea (cf. Densusianu, ILR II, 93): *mijloc* ***di*** *cali* (Md VIII).

2.15. Împreună cu adverbul *drept* „chiar”, ocurent în unele localități (A, G, V, cf. TD–*Nistru* s.v.), formează locuțiunea adverbială *de drept* „chiar și”, în care rolul prepoziției *de* este de a intensifica semnificația adverbului:

ea [= fiica], [u]j[ă] î ***di drept*** *di miticuță-n şcoală* [când] *o-nceaput a îmbla şî rusăşte, şî rusăşte ş-aşa şî grăieşte* (B Va).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

3. *după*

3.1. Sensul arhaic „peste”, „dincolo de” (cf. DLR s.v.), – prin raportare la un reper geografic, situat în spațiu la o distanță oarecare de punctul de referință (limită) – a fost înregistrat în următoarele exemple:

*da **dupâ** Buh, o murit a lu sora mea băiet şî noi am fost la mort* (A VIIb); [am călătorit] *mult Carpatî* [= Regiunea Transcarpatică] [...] ***dupa** Kiiev* [...] *nu! eu am îmblat pi maşînâ* (T VIII, cf. T VIIa).

3.2.1. În contextul *după masă*, prepoziția are valoare locală, spațială, precizând plasarea, la loc de cinste, a actanților importanți (naşi, părinți) în desfăşurarea ceremonialului de nuntă, şi anume (aşezați la masă) cu fața spre invitați şi cu spatele spre perete:

*de-amu o pus **după masă** pe socrii* (A VIIa; cf. Sb VIIb, V VIIIa, N VIIa, Md Va, Ş VIIb).

Construcția are curs în zona Năsăudului (TD-BN, 15, 64, 156), în Bucovina de nord (TD–Bas., s.v.) şi în subdialectul maramureşean de la sud şi de la nord de Tisa (cf. Vulpe [1983] 2006, 69; TD–Bas., s.v.).

3.2.2. În asociație cu substantivul *casă* sau cu pronumele personal (care presupune, de asemenea, ideea spațială de locuință), introduce circumstanțialul de loc. Sensul fiind „în spatele, înapoi de, îndărătul”:

[am] *doi băieți, unu ia! **după casă** trăieşte* (A VIIc); *şî iacătă, oi!... ea **după mini** traieşte, adi Catmoale li zîcea* (B Va);

3.3. În relație cu verbe din sfera semantică „a se însura”, „a se mărita”, devine element introductiv al circumstanțialului sociativ cu sensul „cu”:

[pe fiică] *am dat-o **după** ucrainiț* (M V); *zîce „ce eu cúmătră m-oi duci să* [mă] *mărit **dupi** tini?”* (V VII); *ş-apu **după** moldovan m-am măritat* (B VII); *măritat-o fost **după** un didu* [= moş] (B Vb).

Construcția apare la Neculce: [fata] *au dat-o **după** un grammatic, anume Mavrocordat* (apud Sintaxa 2007, 131).

Menționăm că prepoziția *după*, în contexte similare, alternează cu *la*:

*m-am măritat încoace **la** rus* (V VII) sau cu ***pe*** (calc după limba rusă): *este moldovan să-nsoară **pi** ucraincă* (T VIII, cf. V VIII).

4. *în*

4.1. Prepoziția *în* s-a fixat în sintagma formată dintr-un verb din câmpul semantic *a juca* şi numele jocului:

*când ne-am pus **în** cărți să ne jucăm, şoferneaua áà! da unu din Moldavia a venit* (T VIII).

Construcția, înregistrată şi în alte arii ale dacoromânei, are caracter popular (cf. ALR II, s.n., V, h. 1274, 1288, 1289, 1291; Vulpe [1983] 2006, 69; TD-Bas. s.v.).

4.2. După verbul de mişcare *a umbla*, cu nuanță imperfectivă, prepoziția *în* arată direcția şi scopul, fiind echivalentă cu *la*:

***în** şcoală o-mblat* (V VIIIa; cf. A VIId).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

4.3. Formează locuțiunea adverbială *în an* „acum un an, anul trecut”, întărind valoarea adverbului *an*[12]*,* ca în Basarabia:

la mini s-o-nsurat unucu [= nepotul]*,* ***în an***[13], *vara, în august miesăț* [= luna] *s-o făcut nunta* (A VIIa).

5. *între, dintre, printre*

5.1. O distribuție specială prezintă prepozițiile *între, dintre*, ocurente frecvent în localitățile B, N, T și, sporadic, în D, S și Md., în raport de variație liberă – pe de o parte cu paronimele *într(u) și dintr(u)*, iar, pe de altă parte, cu *în* și *din*.

Opoziția *între – întru, dintre – dintru* este perturbată în anumite contexte. Asemănarea formală între descendenții lat. *inter* și *intro* a favorizat confuzia semantică și funcțională.

Prepozițiile *între*, *dintre* au preluat sensurile contextuale și regimul sintactic al prepozițiilor *într(u)*, *dintr(u)*. Între cele două serii *între – într(u), dintre – dintr(u)* s-a produs neutralizarea opoziției semantice, spațiu discontinuu *(între)* – spațiu continuu *(întru)*, păstrându-se însă semnificația de includere în interiorul unui spațiu închis.

În comparație cu prepozițiile *în*, *din,* cu care se află în raport de distribuție complementară, *între*, *dintre* au restricții contextuale la fel ca și *într(u)*, *dintr(u)*. Aceste prepoziții sunt ocurente, exclusiv, înaintea pronumelor demonstrative (și a adjectivelor demonstrative antepuse în raport cu numele determinat), a adverbelor locale (*acoló, acoleá, acoácea*) și modale (*așa*) cu inițiala vocalică, a articolului nehotărât, precum și a numeralelor cardinale, *un*, *o* și a celor ordinale.

5.2.1. Prepoziției *între,* cu valoarea prepoziției *în,* precedă pronumele demonstrative introducând complementul circumstanțial de loc:

[Tocătura pentru sarmale] *pui în frunză-****ntre acee*** *ș-al învălești binișor*; [Mezelul] *toj-amestec acoló-n sânge* ***între aceala*** *cesnoc* [= usturoi] *de-aista* [...] *ș-apoi ăl amestec în sânge-****ntre aeasta*** *l-amestec binișor tot curat* (N V).

5.2.2. Precedă adjectivele demonstrative antepuse față de nume (trăsătură sintactică arhaică):

făceam saltisonu [= tobă]*, da alțâi din cap, fiert capu ș-apăi oasili zvârl pi toati,* ***între-aceal*** *ciolan* [pun] *ceasnâtioc* [= diminutiv de la *cesnoc*] (D V); *ș-apoi am muncit* ***între aiastă*** *școală zamhoz* [= administrator] (B Va).

5.2.3. În construcție cu substantive denumind timpul introduce un circumstanțial de timp, intrând în concurență cu *în*:

*ș*î *ploua* ***între aceea*** *zî* [14] (B Va); *am făcut... sininchi* [= vinete] ***între aist*** *an po novomu* [= rețetă nouă] *co ostoroi; ș*i-***ntre ista*** *an am avut*

[12] Adverbul a fost atestat în aceeași zonă: *ș-o-nflorit anțărț, anțărț. **An** o-nflorit vo cîtivai flori, da amu sînt merișoari* (G VIIb; cf. B Vb, M VIIb).

[13] Subiectul se raportează la momentul anchetei care s-a desfășurat la începutul toamnei, după un an de la desfășurarea evenimentului.

[14] Cu sens temporal, exprimând durata, locuțiunea adverbială *între aceia* „în timpul acela” este atestată în limba veche (cf. Densusianu, ILR, II, 171).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

cloşcă (B Vb); ***între acee vreme*** *ujă babe* [= moaşe] *nu le primea, ujă babile, ele atuncea o pierit dac-o ieşît bólniţa* (N VII); ***între aşa*** *ani, aşa m-am martat* [= măritat] (N V).

5.2.4. Precedând adverbul de loc *acoló*, prepoziţia *între* accentuează, intensifică valoarea adverbului, având un caracter expletiv:

şî punem în cuib cât acoló vî patru vo cinci şî bőghi ***între acoló*** *punem* (B VIII); *ia! straiele* [= hainele] *ne-o luvat* ***între acoló*** *şî acee, da, ş-am trăit acoló doi ani* (B Va); *şî m-am dus în horod,* ***între-acoló****, am postupit* [= am sosit] *la şcolie*; [În Siberia] *o fost duşi ş-****între-acoló*** (N VIII); [Despre rufe] *apoi fierbea toată zâua apâ şî turna tot* ***între acoló*** [în ştiubei] (N VII).

Prepoziţia *între*, în loc de *într-*, s-a conservat în construcţia împietrită *între acoace*[15], marcând ţinta, punctul spre care se produce mişcarea „spre aicea, încoace”:

„nu! da voi [adresându-se dialectologilor] *ce-aţ papadit* [= aţi venit] ***între acoace****?* (T VIIa).

5.3.1. În combinaţii cu substantive articulate proclitic, are curs, în variaţie liberă, prepoziţia *între*, în locul lui *într-*, *în*:

dac ***între un sat*** *ei o trait, ea icoló, da eu icoló* (T VIII); *da la mini toj-o fost sluceaie* [= întâmplare] ***-ntre un an****. Câţ? Patru o murit, da* [...] *şî aeasta noi* ***între un an*** *i-am pus* [= i-am îngropat] (T VIIa); [Floarea soarelui] *am bătut-o aşa deasupra, ea toată s-o răsâpit sămânţa, da aceea o-aruncăm* ***între o parte****, să usucă* (B VIII); [Băţul de la ţurcă] ***între o parte*** *şedea* (N VIII); *am frământat-o* [pâinea]*... ş-am pus-o-m acolé-****ntre o parte*** (N VII).

5.3.2. Prepoziţia *între* intră în componenţa locuţiunii adverbiale *într-un loc* „împreună, la un loc”:

şî noi ia! trăim ***între on loc*** *cu dâns, acoló; şî aeasta toată pui...* ***între on loc*** (B Va); [La nuntă, găinile] *li mâca cî toţâi* ***-ntre on loc*** (N VII); [Foaia de plăcintă] *întorlocăm* [= lipim] *în patru colţuri* ***între on loc*** [...] *s-nu s-disfacă* (N V); *ei aşa drujăsc* [= sunt prieteni] ***între on loc*** (T VIIa).

5.4.1. Prepoziţia *dintre*, echivalentă cu *din*, *dintru*, este atestată în contextele menţionate pentru *între* (precedând pronume şi adjective demonstrative, numerale ordinale). Uneori este folosită alternativ, în aceeaşi propoziţie, cu sinonimul *din*:

da io sobiş apoi le-am cântat, nu! ştiu unu ***dintre*** *eştea cântece* (B Vb); [Viţa-de-vie] *chireşte nu!...* ***an*** *o-ngheţat ş-aista lazaua* [= butaşul] *numa* ***dintre*** *aista, cât aceea* ***dintre*** *aista nu aşa mare, da... cei de an o-ngheţat* (N VIII); *din marlă* [= tifon] *ş-cosă roche albă* [...] *materie albă... eara* ***dintre****-acee aşa mai cosea* (N VII); *facem projocele* [= plăcinţele] *aşa toją* ***dintre*** *aceala*; *şî* ***din*** *zăruşcă* ***dintre*** *aceea punem ş-făcem frecăţei* (N V).

[15] În limba veche şi la scriitorii moldoveni, din secolul al XIX-lea, adverbul *acoace* apare numai în locuţiunea adverbială *într-acoace* (cf. Ciobanu 1961, 57).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

5.4.2. Precedă numeralul ordinal:

îmblam cu hăitu, şî d-amu băieţâi [...] *nu putea să treacă dim... din ceastu* [= partea] *întâi* [...] *şî* ***dintre****-a doilea nu putea să între* ***între****-a treilea* (Md VI).

Cu înțelesul „primul” a fost înregistrată forma nesudată *dintre-ontăi* (< *dintru* + *întâi*):

cîn s-o rodit [= s-a născut] *aceal* ***dintre-ontăi*** *băietu, el s-o rodit aici* (N VII).

5.5. Prepozițiile *într(u), dintr(u)* (uneori cu [r] disimilat *înt-*, *dint-*) au curs în aceleaşi localități unde au fost înregistrate şi variantele discutate, aflându-se într-un raport de variație liberă:

într*-acelea zîli* (M VIIa); ***într****-aist an* (M VIIb); ***într****-un loc* (B V, N V); ***într****-o parte* (D VIIa, N V); ***într****-a melea haine* (Md VII); ***înt****-o cinie* [= farfurie] (N V, Md VIIIa); ***dintr****-aeasta* (G VIIa); ***dint****-a nostru sat* (V VIIIa).

6. Ca şi în cazul suprapunerii *întru – între*, *dintru – dintre*, semnalată rar în limba veche, variantele *printre, pentre, pintre* „pentru” presupun confuzia dintre *printru*, *pentru* şi *printre*, favorizată de asemănarea formală a celor două serii de prepoziții (cf. Chivu 1991, 47):

eu aş mânca, da ***pintre*** *dâns eu nu fac ujă* (B Va); *îi pitricea imă-sa, îi blahoslovea* [pe miri] ***pintre*** *cojoc ăn geanunchi cu icoană, cu mineştergură* [= prosop] *şî-i blahoslovea tat-so cu imă-sa* (B Vb); [Sucul de roşii] *aceala* ***pintre*** *borş ujă cî totu, da aista* [ε] ***pintre*** *noi di băut aşa; ş-ot* ***pintre*** *douâ bănci eu am strâns cât şăsăzăci* [de pătlăgele] *şî le-am pus în castrule* [= cratiță] (N V); *nu! Eu, cân fac* ***printre*** *mine, fac ş-de patru turte, şî din di şăsă turte* (N VII).

În construcție cu substantive care exprimă noțiuni temporale, marchează perioada în decursul căreia are loc o acțiune, fiind echivalentă cu *pe*:

lucram şî-i fsio [= este totul]*! veneam acasă, apoi...* ***pentre*** *aeasta vreme dac vineai, c- mojno sâ faci pără le-i amurgi, aicea copii treb-lă şî să-i spăl, să-i scalt, da demâncat s-faci* (N VII).

Vitalitatea prepozițiilor *între, dintre, printre* în insula lingvistică din sud-estul Ucrainei (B, N, T) şi rar în localitățile de pe malul Bugului (D, S) şi în Caucaz (Md), în construcțiile specifice prepozițiilor *întru*, *dintru*, *pentru,* constituie, cu certitudine, un reflex al perpetuării unor t i p a r e a r h a i c e în care elementul comun – formal şi semantic – a determinat contaminarea lor şi posibilitatea de alternanță între cele două serii corelative *între – întru*; *dintre – dintru* (cf. Vasiliu 1961, 39), corespunzătoare unor stadii evolutive ale limbii române.

Avem în vedere, în primul rând, prezența prepoziției *între* în locuțiunea *între aceea* „în timpul acela”, consemnată în limba veche (Densusianu, ILR II, 171), precum şi confuzia susceptibilă între prepozițiile paronime *întru – între*, semnalată în textele vechi, ca urmare a asemănării lor formale (cf. Densusianu, ILR II, 180, 257).

În al doilea rând, înregistrarea sporadică a prepoziției *între*, cu sens temporal: *o dată* ***între*** *un an*, înregistrată în graiurile transdanubiene (Neagoe 2005, 144), de asemenea într-o arie marginală a dacoromânei, confirmă aspectul arhaic al acestei particularități.

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

7. *pe*

7.1.1. O trăsătură distribuțională arhaică, remarcată, în prezent, în aria nordică a dacoromânei (Tratat, 341, 379; Vulpe 2006, 72; TD–Bas., s.v.; TD–Ung., CI; Marin 2005, 123) şi în Banat (Tratat, 267), este selectarea prepoziției menționate de verbele din câmpul semantic *a striga*, având sensul „la”, precum şi de verbe de declarație, *a zice*:

a lu nenea [= tata] *numa tetea* [= bunicul] *era bohomólnē* [= bigot] *şî răcănea* ***pi*** *mine* [...] *„capu ț-oi rupe”* (B Vb); [nemții] *răcănea* ***pe*** *noi* (T VIIa); *dac-aeasta câ* [era] *mai mititică zâcea* ***pi*** *dânsa «lele» şî aşa ş-****pi****... om, toje... bade zâci;* ***pi*** *sat zâc Volosşcoe* (V VIIIa).

7.1.2. De asemenea, cu valoarea prepoziției *la*, *pe* se asociază, ca în limba veche, cu verbe din sfera semantică „a se uita”, „a privi”, introducând un complement indirect (cf. TD–Bas. s.v.; Marin *et alii*, 1998, 119):

cela ***pi*** *tilivizor n-am văst* (M VIIa).

7.1.3. Introduce complemente indirecte sau circumstanțiale de loc, fiind echivalentă cu *la*:

iac-am ţăsut ***pe*** *ele* [= la stative] (S VIIb); *am muncit* ***pi*** *putiuri* [= la drumuri] (B Va) (cf. Marin 2005, 123–124).

7.1.4. Precedă substantive denumind instrumente muzicale, având sensul „la”:

ne-o cântat ***pi*** *boian* [= armonică] (V VIIIa); *a meu bărbat* ***pe*** *harmonie cânta* (T VIIa).

7.2. Exprimând interiorul unui obiect, al unui lichid sau al unei materii, *pe* este echivalent cu *în*:

pi *el* [lapte] *s-turna chiag* (S VII); [Clătitele] *le colotea* [= bătea] *pocoina* [= răposata] *mama ş-apoi...* ***pi*** *scovoroadă* [= tigaie] *şî-n cutiori şî cocea;* ***pi*** *oloi li coceam* (D VIIb); *şi* ***pi*** *tava puneam pita* (B Va); ***pi*** *oloi prăjăsc bureachie* [= sfeclă roşie], *morcvă* (B Vb); *da galuşci* [= sarmale] *noi facem* ***pi*** *unt* (B VII) (cf. TD-Bas. s.v.).

7.3. Mijloacele de transport tradiționale, precum şi numele unor vehicule moderne, se exprimă cu prepoziția *pe*:

din Vosnesiensk ***pi*** *vahoane* [...] *ne-o hruzît* (S VIIb); ***pi*** *şăsă cară o vinit de la târg* (Ş VIIa); *eu am îmblat* ***pi*** *maşînă,* ***pi*** *iest di şădi colo la uliță* (T VIII).

Particularitatea a fost înregistrată în Maramureş şi în Transilvania (cf. Vulpe 2006, 71; Tratat, 341, 379).

7.4.1. Exprimă asocierea, relația reciprocă, ca în limba standard:

el [fiul] *s-o rodit aicea, noi* ***pi*** *dâns grăim moldovneşte* (N VII); *oamenii* [se] *ştiu unu* ***pe*** *altu* (T VIII); *nu să putea înțălege unu* ***pe*** *altă, că era şî greceş*[ti] *şî rusăş*[ti] *ş-aista* (Md VI) (cf. TD-Bas. s.v. *pe*).

7.4.2. Indică materia, instrumentul:

frământ aluoatul ***pi*** *apâ, sari c*[ât] *ş-a lua-ş* (A VIIb); [Turta se face] ***pe*** *lapte,* ***pi*** *drojdie* (B Vb; cf. A VIIc, Sb VIIa; TD–Bas. s.v.).

În variație liberă, *pe* şi *cu* alternează în acelaşi fragment de text:

găluşe noi facem aşa ***pi*** *ou,* ***cu*** *ou frământăm* (B Vb).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

În graiurile din regiunea Caucaz, în contexte similare, se foloseşte prepoziția *cu*:

*şî galuşi făceam **cu** apă, abo nu! le scurăm* (Md VII).

7.4.3. Într-o întrebare adresată dialectologilor (pentru a afla scopul prezenței lor în sat), prepoziția *pe* exprimă relația:

*ce-i aeasta **pi** voi?* (V VII).

7.4.4. Exprimă autoritatea, fiind echivalentă cu *peste*, *deasupra*:

iara ceşcă [= cehoaică] ***pi** noi mai mari* [în timpul deportării în Germania] (S VIIb).

7.4.5. Cu nuanță modală, echivalentă cu *în,* ca în Basarabia:

*cân am început a răcăni, ş-ulița am ridicat **pi** picioare* (B Vb).

7.5. Cu valoare temporală, exprimă un interval de timp, la fel ca în Basarabia:

***pi** eanvarie i-o făcută-i* [operația], *da... v* [= în] *aprele-o murit* (B Vb); *da el... o fost **pri** nemesco um buhalter* [= contabil] (A VIIb); ***pri** nemțâş* [în timpul ocupației germane] *am trăit în podval* [= pivniță] (T VIIa); *adăpăm **pi** noapti* (Ş VIIa); ***pi** sara fac zamă* (Ş VIIb, V).

7.6. Prepoziția *pe* formează locuțiunea adjectivală *pe desculț* „neîncălțat”, întărind valoarea modală a adjectivului:

*ele inşa **pe desculț**, pin omăt* (G VIIa).

7.7. În combinație cu adverbe, prepoziția *pe* atribuie o valoare mai intensă întregii construcții:

*ş-aviia şî bostanuri aviiam, **pi duparte** aşa ia!* (B Vb).

8. *prin*

În forma dialectală *pin, pim*, prepoziția este echivalentă, în anumite contexte, cu *în*, indicând (aproximativ) interiorul unui obiect sau al unui spațiu:

*punem **pim** castruli, **pim** urcioare* (T VIIa).

În acelaşi enunț, *prin* cu *în* alternează:

*aud că... nu! cineva **pim** pod. Am ieşit „hadi Gheorghe! hadi, la mine, nu-ş-cine-**n** pod o fost!”* (A VIIb).

9. *sub*

9.1. Când precedă nume de localități sau repere geografice, prepoziția *sub* păstrează sensul arhaic prin care se indică localizarea toponimului, raportată la un plan inferior, „în apropiere de”, „mai jos de”:

*la noi un băiet esti şî lucrează **supt** Nicolaeva* (A VIIb); [Am stat] *în Hermania **sub** Berlin* (M VIIa); *eleş* [surorile] *traiesc mai departe* [...] *da una **sub** Rudnic trăieşte* (B Va); *o vinit tăț de **supt** Chişiniou* (Ş VIIa) (cf. Marin *et alii* 1998, 120).

9.2. În mod figurat exprimă raporturi locale cf. *sub Dumnezeu* „sub cerul liber, afară”:

[În timpul războiului] *laheru ne-o bombit, ne-o ars şî şîdeam* [...] ***supt Dumnazău** şî ne ploua* (A VIIb).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

10. ***spre***

10.1. Într-o singură localitate, a fost înregistrată, forma arhaică şi regională, *supre* cu valoare temporală „înspre, către”:

nu ştiu di ce nu cosea vinerea, nu [r] *nu torcea* ***supre*** *vineri, nu torcea, ci pacat era?!* (T VIIa); [Copiii colindau] *nu! ia!* ***supre*** *Creaciun* (T VIIa, b).

TD–Moldova (I, 2, pct. 225) atestă, în localitatea Novoignatievka (N), în contexte similare, prepoziția *spre*:

cân în zîua ***spri*** *Crăciun;* ***spri*** *Anul Nou să ură galbanaşu.*

10.2. Ca prepoziție a superpoziției (Niculescu 1965, 128), *supre* ar putea fi indentificată într-un fragment dialogat incomplet (eliptic), referitor la un toponim local. Prepoziția, fără exprimarea numelui, este reluată, în replică, de cel de al doilea informator prin prepoziția *pe* + numele topic, în condițiile existenței unui set de cunoştințe comune celor doi interlocutori:

[VIIa] [la săpat] *zîcea că mî duc la acela, na ciornâş pâli* [= pământ negru], *aşa zâcim, nu ştiu, ciu î ciuti,* [= puțin, puțin] *eu am uitat ujă*

[VIIb] *nu! da i-acoló* ***supre****... cum dracu-ncă...*

[VIIa] ***pi*** *Țâglâ-ncoló.*

Prepoziția *supre*, cu valoare temporală, circulă, punctual, în Maramureş (ALR II, s.n. VI, h. 1830, pct. 362; Vulpe [1983] 2006, 64) şi în Bistrița-Năsăud (ALRT, pct. 219).

PARTICULARITĂȚI SINTACTICE

1. O trăsătură arhaică, cu circulație mai ales în aria nordică a dacoromânei (Densusianu, ILR II, 243; Vulpe 2006, 74; Marin *et alii* 1998, 120; Neagoe 2012, 36) este utilizarea prepoziției *pe* cu substantive articulate enclitic, fără determinare atributivă:

apoi cârciu ***pi*** *parinți; de-amu şî tinerii aiştia stricesc* [= aşteaptă] ***pi părinți****, ei de-amu stricesc cu-o... horilc-aiasta, cu rachiv,* ***pi talgeru*** (A VIIa); *da ne ducea* ***pi dialu*** *vara* (A VIId); *aşa i-auzam* ***pi bătrânii*** *câ... cân turcii o fost aicea şî dim Moldavia ei încoaci dinspre Moldavia o venit* (S VIII); *băieți iştea a lu mireasa, n-o dău* ***pi mireasa****, da băieți* [u]*je a lu mirle , ei vor ş-o cer ş-aşa ia!* (S V); *ieu vo două trii paraşoace* [= plicuri cu praf de copt] *încoló ş-apoi ieu şî... le-arunc* ***în ouăle****-ncoló* (B Va); *şî mă duc şî fac ei* [= găinii] *iaşcic* [= ladă] *îi pui, îi pui paie-acoló ş-o pui binişor* ***pe ouăle*** *acólo ş-o pui şî pe dânsa* (N VIIa); *el liubiteli* ***pi copiii*** *vopşeş* [în general] (T VIIa).

2. Frecvent, pronumele personale de pers. a 3-a, *dânsul (însul)*, *dânşii (înşii),* precedate de prepozițiile *cu*, *după*, *la*, *pe* nu se articulează, la fel ca în limba veche:

la dâns *capu-i trevojît* [= tulburat] (D VIIa); *m-o loat pi mini* ***la dâns*** (S VIIa); *da eu am rămas acolo* ***cu dâns*** (B VII); *şî mîța* ***după dîns****; di spalat* ***pi dâns*** [pe mort] *cu... marlicică aşa, o muiet în apă* (B Va); *ş-apoi ujă cân* [socrii] *rozliobâlâ* [= l-au iubit] ***pi dâns*** (T VIIa).

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

Fenomenul se conservă într-o arie compactă care cuprinde graiurile moldovenești din Bucovina de nord, din nord-vestul Moldovei și al Basarabiei, precum și de pe cele două maluri ale Nistrului (cf. Marin *et alii* 1998, 98; Neagoe 2012, 37).

3**.1.** Sporadic, au fost înregistrate construcții ambigue în care, prin omiterea prepoziției, nu se poate distinge formal subiectul de obiect:

> *mergeam pi linga țintirim, nu! d-acolo* [de] *țântirim am trecut* (A VIIa); *chemam* [pe] *cinevai... din străini ș-al spele* [mortul] (G VIIa); [La Rusalii] *ni gramadeam fumei șî huliiem* [la] *iarbă verdi* (G VIIb); *nu știu* [pe] *noi la excursie ne-o dus* (B Vb); [pe] *mine Catia mă cheamă* (N V).

3.2. Atât numeralele cardinale care exprimă vârsta, precedate de verbe de mișcare, cât și numeralele determinate de atribute substantivale indicând timpul nu sunt însoțite de prepoziții:

> *acee mai mică* [de] *trei ani o rămas* [orfană] (A VIIc); *eu am să mărg* [pe] *obzășăsă* [de ani] (Ș VIIa); *ele s-o... s-o dus șî una o fost* [de] *șăpte ai, ea o fost mică, dar* ***di*** *șăpti ai o fost* (D VIIa); *de-amu earam* [de] *cinci ani măritată* (S VIIa); *șî bărbatu meu amu-i* [de] *trei ani mort* (G VIIa).

3.3. De asemenea, uneori, circumstanțialul de loc, exprimat prin toponime, nu este însoțit de prepoziții:

> [Am stat] *în Hermania sub Berlin*, [în] ***Berlin*** *am fost* (M VIIa); ***Carpatî*** *am fost, îm î î Livov* [...] ***Moscva*** *n-am fost* (T VIII); *da una soră îi* ***Mihálouca*** (Ș VIIa).

CONCLUZII

Cele prezentate în legătură cu inventarul de prepoziții, analizat din punct de vedere formal și semantico-distribuțional, în graiurile moldovenești insulare, impun câteva constatări:

a) Inventarul conține mai ales prepoziții care guvernează acuzativul. Cele care exprimă genitivul (*de*) sau dativul (*la*) apar sporadic, deoarece flexiunea nominală este predominant sintetică.

Predilecția acestor graiuri arhaice pentru elementele de intensificare, de întărire este ilustrată și prin utilizarea unor prepoziții formate prin cumulul a două unități cu semnificații apropiate: *cu de, de cu, cum de, făr de, la cu, cu după*.

b) Cu precădere, în graiurile vorbite în localitățile situate în extremitatea estică a Ucrainei, cele mai îndepărtate în spațiu de trunchiul comun al limbii române, se întâlnesc, frecvent, cele mai multe forme (apropiate de etimon) și sensuri arhaice: *a, den, după, pre, supre, supt*.

Continuarea unor tendințe specifice procesului evolutiv este confirmată de distribuția prepozițiilor *între*, *dintre* în construcțiile proprii paronimelor *într(u), dintr(u)*, cu care se află într-un raport de variație liberă: *între aiasta, între acoló, între o parte, între un sat*.

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

Printre trăsăturile arhaice poate fi inclusă asocierea prepoziției *de* cu verbul *a gândi*: *gândesc de copil* sau a prepoziției *pe* cu verbe din grupa *a striga: răcănea pe noi*.

Graiurile localităților B, N, T sunt mai arhaice în comparație cu cele vorbite pe ambele maluri ale Bugului; aici au fost semnalate şi alte particularități sau tendințe manifestate în limba veche (Neagoe 2000; Neagoe 2001–2002; Neagoe 2011; Neagoe 2013).

O dovadă privind importanța studierii acestor graiuri o reprezintă faptul că ele reactualizează, în sincronie, diacronia limbii române.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALM = *Atlasul lingvistic moldovenesc*, redactat de R. Udler şi V. Comarnițchi, cu participarea lui V. Melnic şi V. Pavel, vol. I, 1, 2; II, 1, 2, Chişinău, 1968–1973.

ALR II s.n. = *Atlasul lingvistic român.* Serie nouă, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Române, vol. I–VII. Bucureşti, 1956–1972.

ALRM II s.n. = *Micul atlas lingvistic român.* Serie nouă, întocmit de Institutul de Lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Române, vol. I–IV, București, 1956–1981.

ALRT = Emil Petrovici, *Texte dialectale* culese de... *Suplement* la ALR II, (ALRT II). Muzeul Limbii Române. Sibiu–Leipzig, 1943.

Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Avram 1990 = Andrei Avram, *Nazalitatea şi rotacismul în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Avram 2000 = Andrei Avram, *Probleme de etimologie*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Chivu 1991 = Gh. Chivu, *Prepozițiile* ***pentru*** *şi* ***printru*** *în secolul al XVI-lea*, în LR XL, 1–2, p. 45–47.

Ciobanu 1961 = Fulvia Ciobanu, *Valorile prepozițiilor în construcție cu adverbele* în *Studii de gramatică*. Vol. al III-lea, Bucureşti, Editura Academiei, 43–66.

DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, Bucureşti, 1913–1948.

DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ediția a doua augmentată, Bucureşti, Editura Academiei, 1974.

DDM = *Dicționarul dialectului meglenoromân, general şi etimologic*. Vol. I, *A–C*. Coordonator: Nicolae Saramandu. Autori: Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen Irina Floarea, Marilena Tiugan, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2014.

Densusianu, ILR, I, II = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck. Vol. I–II, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1961.

DGS = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin. Bucureşti, Editura Academiei Române. Vol. I (literele *A–C*), 2009; vol. II (literele *D–O*), 2010; vol. III (literele *P–Z*), 2011.

DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Bucureşti, 1965 şi urm.

Gheție 1975 = Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*. Bucureşti, Editura Academiei.

Gheție, Mareş 1974 = I. Gheție – Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*. Bucureşti, Editura Academiei.

Gheție *et alii* 1997 = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780),* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu. Coordonator Ion Gheție. Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

Lăzărescu, Neagoe 1978 = Paul Lăzărescu şi Victorela Neagoe, *Contribuţia ALM şi a textelor dialectale moldoveneşti la cunoaşterea stadiului actual al graiurilor româneşti*, în *Omagiu lui Iosif Constantin Drăgan*, 2, Roma, p. 107–123.
Marin 2005 = Maria Marin, *Morfologia prepoziției în graiurile românești din Ungaria,* în *Direcții în cercetarea lingvistică actuală. In memoriam Magdalena Vulpe*, Editura Universității din Ploiești, p. 117–126.
Marin *et alii* 1998 = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri româneşti din Ucraina şi Republica Moldova*, în FD, XVII, p. 69–155.
NALR – Ban. = *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, I–II, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Bucureşti, 1980–1997.
Neagoe 1975 = Victorela Neagoe, *Elemente arhaice în graiurile munteneşti*, în FD, IX, p. 143–147.
Neagoe 2000 = Victorela Neagoe, *Arhaism şi inovaţie în graiurile vorbite în estul Ucrainei*, în FD, XIX, p. 245–254.
Neagoe 2001–2002 = Victorela Neagoe, *Arhaism şi inovaţie în lexicul graiurilor româneşti insulare din estul Ucrainei*, în FD, XX–XXI, p. 225–231.
Neagoe 2002 = Victorela Neagoe, *Observaţii sociolingvistice în legătură cu situaţia actuală a graiurilor româneşti vorbite în estul Ucrainei*, în Comunicările „Hyperion", Filologie, 11, Bucureşti, Editura Victor, p. 181–189.
Neagoe 2005 = Victorela Neagoe, *Trăsături originale într-un subsistem tradiţional: prepoziţia în graiurile româneşti vorbite în nordul Bulgariei*, în *Direcţii în cercetarea lingvistică actuală. In memoriam Magdalena Vulpe*, Editura Universităţii din Ploieşti, p. 139–150.
Neagoe 2011 = Victorela Neagoe, *Construcţii sintactice dialectale arhaice. Anticiparea şi reluarea formelor pronominale conjuncte de dativ şi acuzativ,* în *Studia linguistica et philologica. Omagiu Profesorului Nicolae Saramandu la 70 de ani*. Editor: Manuela Nevaci. Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 617–627.
Neagoe 2012 = Victorela Neagoe, *Morfosintaxa articolului în graiurile dacoromâne actuale*, în FD XXXI, p. 34–57.
Neagoe 2013 = Victorela Neagoe, *Din nou despre graiurile moldoveneşti din Cotul Niprului şi din Bazinul Donețului* în *„Cuvinte potrivite". Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare.* Coordonatori: Daniela Răuţu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir. Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 325–335.
Niculescu 1965 = Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, *Contribuţii gramaticale*. Bucureşti, Editura Ştiinţifică.
Pavel 1998 = Vasile Pavel, *Graiuri româneşti în medii aloglote. Consideraţii sociolingvistice*, în FD XVII, p. 173–184.
Puşcariu 1929 = Sextil Puşcariu, *Pe marginea cărţilor*, în DR V, 1927–1928, p. 744–800.
Puşcariu, LR, I, II = Sextil Puşcariu, *Limba română* I. *Privire generală,* Bucureşti 1976; II. *Rostirea.* Ediţie îngrijită de Magdalena Vulpe. Studiu introductiv de Andrei Avram. Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.
REB, I–II = Anton Golopenția, *Românii de la est de Bug*, I–II, volum editat cu *Introducere*, *note* şi *comentarii* de prof. dr. Sanda Golopenția. Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006.
Rosetti, ILR = Alexandru Rosetti, *Istoria limbii române*. Bucureşti, Editura Academiei, 1968.
Sintaxa 2007 = *Sintaxa limbii române în secolul al XVI-lea – al XVIII-lea*. Coordonator: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, I. Rizescu, Laura Vasiliu. Bucureşti, Editura Academiei Române,.
TD–Bas. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei şi nordul Maramureşului. Texte dialectale şi glosar*. Bucureşti, [f. e.], 2000.

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)

TD–BN = *Texte dialectale şi glosar. Bistriţa-Năsăud*, de Maria Marin şi Marilena Tiugan, Bucureşti, 1987.
TD–Bulg. = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.
TD–Moldova = *Texte dialectale. Supliment la Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM)*. Vol. I, partea I, culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler, Chişinău, 1969; vol. I, partea [a] II [-a], culese de V. Melnic, V. Stati, R. Udler. Chişinău, 1971.
TD–*Nistru* = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti de la est de Nistru. Texte dialectale şi glosar*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
TD–Ung. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri româneşti din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*. Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Tratat = *Tratat de dialectologie românească*. Coordonator: Valeriu Rusu. Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.
Vasiliu 1961 = Laura Vasiliu, *Schiţă de sistem al prepoziţiilor limbii române, în Studii de gramatică*. Vol. al III-lea, Bucureşti, Editura Academiei, p. 11–42.
Vasiliu 1983 = Laura Vasiliu, *Varianta **dupe***, în LR, XXXII, 2, p. 116–120.
Vulpe [1895] 2004 = Magdalena Vulpe, *Prepoziţiile **de** şi **pe** în graiurile dacoromâne,* în *Magdalena Vulpe, Opera lingvistică*. I. *Dialectal, Popular, Vorbit*. Cluj, Editura Clusium, p. 298–314.
Vulpe [1983] 2006 = Magdalena Vulpe, *Trăsături originale într-un sistem tradiţional: prepoziţia maramureşeană* în Magdalena Vulpe, *Opera lingvistică* II. *Dialectologie românească. Varia.* Cluj, Editura Clusium, p. 62–76.

LA PRÉPOSITION DANS LES PATOIS MOLDAVES ISOLÉS DU SUD-EST DE L'UKRAINE

RÉSUMÉ

Le présent article s'est proposé de décrire les sous-système de la préposition dans les parlers moldaves appartenant aux trois îlots (le Boug, le Donets et le Caucase), séparés depuis environ deux siècles du dialecte daco-roumain et greffés sur des milieux slaves.

C'est sur le matériel enregistré dans 16 localités que nous nous sommes appuyées dans cette étude (cf. TD–*Nistru*). Nous avons examiné l'inventaire des prépositions relevées du point de vue formel, du point de vue de leur distribution et en outre de leur syntaxe.

Nous signalons, d'une part, quelques-unes des prépositions qui ont gardé des particularités du vieux roumain: *a, den, după, pre, supre, supt*.

D'autre part, les parlers isolés ont innové selon des modèles déjà existants dans la langue roumaine du XVIe siècle: *între, dintre* qui sont fréquentes dans les constructions spécifiques des prépositions *întru, dintru*; entre les deux séries, il se produit la neutralisation de l'opposition sémantique qui existait auparavant entre le sens d'«espace discontinu» (exprimé par la préposition *între*) et celui d'«espace continu» (exprimé par la préposition *întru*): *între (dintre) aiasta, între (dintre) acoló, întru (dintre) un sat*.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române

BDD-A21080 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:51:53 UTC)